

Tartu Ülikool
Usuteaduskond
Kirikulo õppetool

Kaire Puumets-Sõber

Tallinna Pühtitsa abiklooster aastatel 1940–1959

Bakalaureusetöö

Juhendaja
Toomas Schvak

Tartu 2014

Sisukord

Tekstis, märkustes ja lisades esinevad lühendid	3
Sissejuhatus	4
I. Abiklooster aastatel 1940–1959	6
1. Abiklooster enne juunipööret 1940	6
2. Abiklooster aastatel 1940–1945	7
3. Abikloostri õed	9
4. Abikloostri jumalateenistuslik elu	10
5. Abikloostri majanduslik olukord	13
6. Abikloostri ja linna suhted aastatel 1957–1958	16
II. Abikloostri sulgemine ja kiriku lammutamine	17
1. Hruštšovi religioonipoliitika mõju kloostritele	17
2. Abikloostri sulgemine	17
3. Jumalaema Templisse Viimise kirik pärast abikloostri sulgemist	19
4. Kirikuvara saatus	20
5. Kiriku lammutamine	21
6. Lomonossovi tänava rekonstrueerimine kui kiriku lammutamise põhjus	22
Kokkuvõte	25
Allikad ja kirjandus	27
Таллиннское Пюхтицкое подворье в 1940–1959 годы. Резюме	31
Lisa 1. Foto. Tallinna Pühtitsa abiklooster 1955. aastal	33
Lisa 2. Joonis. Tallinna keskosa detailplaneerimise ja hoonestuse projekt	34

Tekstis, märkustes ja lisades esinevad lühendid

EAA – Ajalooarhiiv

EAÕK – Eesti Apostlik-Õigeusu Kirik

EKP – Eestimaa Kommunistlik Partei

ERA – Riigiarhiiv

EÕKA – Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku arhiiv

f – fond

KK – keskkomitee

l – leht

lk – lehekülg

MN – Ministrite Nõukogu

NLKP – Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei

p – pöördel

rbl – rubla

SMA – Siseministeeriumi usuasjade voliniku arhiiv

TLA – Tallinna Linnaarhiiv

TLM – Tallinna Linnamuuseum

TSN – Tööraha Saadikute Nõukogu

VÕKN – Vene Õigeusu Kiriku Nõukogu

Sissejuhatus

Abikloostriks nimetatakse kloostrile kuuluvat, kuid sellest kaugel asuvat väikest kirikust ja abihoonetest koosnevat kompleksi, mis on rajatud palverändurite vastuvõtuks või majapidamise eesmärgil. Pühtitsa nunnakloostri Tallinna abiklooster asutati 1894 ja see tegutses vaheaegadeta 1959. aastani. Sel suvel möödub abikloostri sulgemisest 55 aastat.

Abikloostri ajalugu ja selle sulgemise asjaolud on vähe uuritud peatükid Eesti kiriku lähiajaloo ja Tallinna kultuuriloos, millega seotud arhiivimaterjalid, kirjad ja mälestused pakuvad sissevaadet riigi, linna ja kiriku suhetesse 20. sajandi keskpaigas. Seni pole abikloostri kohta avaldatud ühtki monograafiat, kloostri sulgemist on põgusalt käsitlenud Andrei Sõtšov doktoritöös „Eesti Õigeusu Piiskopkond Nõukogude religioonipoliitika mõjuväljas 1954–1964“. Populariseerivaid ja kohati üksteisele vastukäivaid lühiülevaateid abikloostrist on avaldanud Soome kiriku-uurija Timo Lehtonen, ülempreester August Kaljukosk, ajaloolased Kalmar Ulm ja Jaak Juske¹. Pilguheitu abikloostri ellu sõjajärgsel perioodil pakub kaasaegsete mälestusi ja abikloostri vaimuliku Valeri Povedski kirju sisaldav kogumik „Таллинский пастырь. Протоиерей Валерий Поведский. Письма, проповеди, воспоминания“². Alates 2006. aastast on Pühtitsa abikloostrit mainitud seoses Tallinna Lasnamäele ehitatud Jumalaema ikooni „Kiirestikuulja“ kirikuga, mille tähtsaim pühadus, Kiirestikuulja ikoon, asus varem abikloostrile kuulunud Jumalaema Templisse Viimise kirikus.

¹ Kaljukosk, August. Tallinna Kuremäe (Pühtitsa) abimunkla. Usk ja elu, 2 (95) /1999, lk 32–33; Lehtonen, Timo. Pühtitsan luostarin kaupunkikirkko. Vanhan Tallinnan kirkkoja osa 8. Aamun Koitto, 12–13/1999, lk 19–20; Ulm, Kalmar. Gonsiori tänava ehitus hävitas nunnakloostri. Postimees, 207 (4782) /6.9.2006, lk 16; Juske, Jaak. Hävitatud õigeusu kloostri lugu. – Lood unustatud Tallinnast. Tallinn, Pegasus, 2012, lk 46–47.

² Таллинский Пастырь. Протоиерей Валерий Поведский. Письма, проповеди, воспоминания. Составление Герман Шуттинг. Таллинн, Православное издательское общество священномученика Исидора Юрьевского, 2001.

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida abikloostri ajalugu aastatel 1940–1959 ajaloolisel ja deskriptiiv-analüütilisel meetodil, toetudes eeskätt arhiivimaterjalidele. Töö koosneb kahest peatükist:

I. Abiklooster aastatel 1940–1959;

II. Abikloostri sulgemine ja kiriku lammutamine.

Esimene peatükk kirjeldab abikloostri käekäiku alates 1940. aastast sellisena, nagu see kajastub Rahvusrhiivi Ajalooarhiivi, Riigiarhiivi, Tallinna Linnaarhiivi, Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku kirikuvalitsuse arhiivi ja Siseministeeriumi usuasjade osakonna arhiivi materjalides ning kogumikus „Таллинский пастыррь“. Kuna uuritud arhiivimaterjalid on väga katkendlikud ja sisaldavad peamiselt kloostri ning riigi vahelist kirjavahetust, aruandlust ja hoonete haldusega seotud dokumente, siis on väljajoonistunud pilt lünklik. Lünkade täitmine – või selgitamine, kas neid on üldse võimalik täita – eeldab tutvumist Pühtitsa kloostri ja preester Valeri Povedski arhiividega, mis oleks ületanud käesoleva uurimistöö mahu. Arhiivimaterjalide iseloomu tõttu on peatükis eelistatud nunnade ilmalikke nimesid, mida riiklikes dokumentides enamasti kasutati, samal ajal kui teadaolevad vaimulikud nimed on lisatud alapeatükis „Abikloostri õed“ sulgudes. Kõikidele nimedele on antud eestipärane nimekuju, olenemata dokumendis esinenud kirjapildist.

Teine peatükk on pühendatud abikloostri likvideerimise ja kiriku lammutamisega seotud sündmustele aastatel 1958–1960. Abikloostrit käsitlevates trükis ilmunud materjalides kordub väide, et kloostri sulgemise ja kiriku lammutamise põhjuseks oli Hruštšovi religioonipoliitika, samal ajal ei ole abikloostri kiriku hoonet juba 1953–1956 loodud Tallinna kesklinna detailplaneerimise ja hoonestuse projektil, mis määras suuresti Tallinna edasise arengu. See vastuolu on ajendanud vaatlema kiriku lammutamiseni viinud sündmusi Tallinna linnaehitusliku arengu taustal.

I. Abiklooster aastatel 1940–1959

1. Abiklooster enne juunipööret 1940

Pühtitsa nunnakloostri Tallinna abiklooster asutati kohaliku elaniku Pelagia Bassargina annetatud puumajja Schubbe tänavale³ 1894. aastal, kaks aastat pärast emakloostri rajamist Kuremäele. 1896 ehitati samasse väike puukirik ja neli aastat hiljem alustati Peterburi piiskopkonna arhitekti, „vene stiili“ meistri Nikolai Nikonovi projekti järgi uue kahekorruselise, kaheksa haritorni ja 32 meetri kõrguse kaheksatahulise kellatorniga, 400 inimest mahutava tellistest kirikuhoone ehitust. Ristid tõsteti tornidele oktoobris 1901 ja kirik pühitseti Jumalaema templisse viimise auks septembris 1902. Kiriku sisustus saadi suures osas annetustena, ikonostaasi ikoone maalisid kloostriõed.⁴

Kloostri territoorium võttis enda alla kolm samal aadressil Schubbe 35 asuvat, osalt kivimüüri ja osalt puidust taraga ümbritsetud kinnistut, millel paiknesid peale kirikuhoone 1900–1906 ehitatud kahekorruseline elumaja ja eraldi asetsev majahoidjamaja, kaks kuuri ning tarbeaed, kus 1940. aastal kasvas 11 õunapuud, üks kirsipuu, kuus sõstra- ja 15 karusmarjapõõsast. Krundi üldine seisukord hinnati 1940. aastal koostatud inventariseerimisaktis „keskmiseks“.⁵

Jumalaema Templisse Viimise kirik tegutses koguduseta kirikuna, kuid selle ümber oli koondunud regulaarselt kirikut külastavate ilmikute kogukond. 1936. aastal seisis „kiriku alaliste kasutajate ja koguduseta palvetajate“ nimekirjas 324 inimest, kellest 192 olid ühtlasi Tallinna Pühtitsa abikloostri kiriku Heakorralduse Toetajate ringi liikmed⁶. Kloostriõdede arv ulatus enne Teist

³ 1934–1957 V. Reimani, 1957–1991 J. Anveldi, alates 1991 V. Reimani tänav.

⁴ Kaljukosk, August. Tallinna Kuremäe (Pühtitsa) abimunkla, lk 32–33; Lehtonen, Timo. Pühtitsan luostarin kaupunkikirkko, lk 19–20.

⁵ Tallinna Linnaarhiiv (TLA). R-1.6-l.1094. Inventarikaart, l 24; maja natsionaliseerimise akt, l 31; inventarikaart nr 2, l 6.

⁶ Rahvusarhiivi Ajalooarhiiv (EAA). 1655-3-641. Tallinna Pühtitsa abikloostri Neitsi Maria templisse viimise kiriku alaliste kasutajate ja koguduseta palvetajate nimekiri, l 23–30p.

maailmasõda kuni kaheteistkümne inimeseni, kloostrielu juhtis abikloostri juhataja, kes allus Pühtitsa nunnakloostri iguumenjale⁷.

Juunipöörde eelõhtul 16.06.1940 kuulusid Pühtitsa nunnaklooster ja Tallinna Pühtitsa abiklooster Konstantinoopoli patriarhaadile alluva Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku Tallinna Piiskopkonda⁸. Abikloostri juhatajaks oli üle kahekümne aasta sama ametit pidanud Jevpraksia Stepanova, kloostri vaimulikuks 1924 ametisse astunud ülempreester Aleksander Troitski.

2. Abiklooster aastatel 1940–1945

Nõukogude võimu kehtestamine 1940 tõi kaasa usuühingute tegevuse piirangud, sealhulgas kirikute ja koguduste kinnisvara võõrandamise. Abikloostri hooned inventariseeriti 9. detsembril 1940⁹, natsionaliseeritud maja bilanss kinnitati 24. veebruaril 1941¹⁰. 1939. aastal kapitaalremondi läbinud elumaja ja majahoidjamaja jagati neljateistkümneks korteriks, mille üürihind oli kokku 220 krooni, samal ajal kui kirikuhoone jäi kloostri kasutusse tasuta¹¹. Elamute talituse inventarikaartide järgi elas võõrandatud elamus 1940. aasta lõpul 17 inimest, majahoidjamajas kolm inimest¹².

Välja kolima abiklooster natsionaliseeritud eluhoonest ei pidanud. 1942. aasta juulis, juba Saksa okupatsiooni ajal täidetud korteriüüri arvestuse lehtedelt leiab üürnike hulgast kloostri ülempreestri Aleksander Troitski, abikloostri juhataja Jevpraksia Stepanova, nunn Varvara Vinogradova, kuuletuja Maria Kisseljova ning „kiriku alalise kasutaja ja koguduseta palvetaja“ Sophie (Sofia) Mardi nimed. Kui teiste korterite pindalad jäid alla 20 m², siis juhataja Stepanova käsutuses oli 34,3 m² ja ülempreester Troitski käsutuses 31,2 m² suurune korter. Korteriüüri arvestuse lehtede järgi ei kasutatud ühtegi korterit kutsetööks, „erilisi üürilisandeid“ ei olnud

⁷ Столейков, Иван. Таллинские храмы. – Таллинский пастырь, lk 282.

⁸ Sõtšov, Andrei. Eesti Õigeusupiiskopkond Stalini ajal aastail 1945–53. Tartu, Tartu Ülikooli kirjastus, 2004, lk 34.

⁹ TLA. R-1. 6-I.1094. Natsionaliseerimistoimik. Reimani 35 / Gonsiori 24. Inventarikaart nr 1, l 2.

¹⁰ *Ibid.* Natsionaliseeritud maja bilanss, l 27.

¹¹ *Ibid.* Inventarikaart nr 2, l 3.

¹² *Ibid.* Inventarikaardid, l 8–22.

hinnale juurde arvestatud.¹³ Kuna mõnes korteris elas arvatavasti mitu inimest, kellest üüriarvestuslehele oli kantud ainult üks, siis abikloostri sõja-aastatel elanud nunnade üldarvu natsionaliseerimistoimiku dokumentidest ei selgu. Samas on teada, et kõik õed peale 1889 sündinud Anna Salnikova olid elatanud inimesed, mistõttu Salnikovast sai asendamatu töötaja, kes pidi täitma kõiki raskemaid jumalateenistuse- ja majapidamisülesandeid¹⁴.

Kinnisvara tagastati kloostri linnakomissari otsusega 3. juulist 1942, üleandmisprotokoll on koostatud 8. oktoobril 1942. Elamu katus ja korsten olid selleks ajaks saanud pommitabamuse¹⁵, kuid üüriarvestuse lehtede järgi otsustades oli maja endiselt kasutuskõlblik; see hävis alles märtsipommitamise ajal 9. märtsil 1944, kui tulle jäi suurem osa Reimani tänava hoonestusest¹⁶.

Kirik pääses pommitamisest väheste kahjustustega, kõige rohkem said kannatada katus, lõunaküljes asetsev käärkamber ja lõunapoolsed aknad. Ära põles Jumalaema templisse viimist kujutav peaaltari ikoon, mis oli asendatud uue, sama süžeeega ikooniga juba 1945.¹⁷

Sõjakahjude hulka tuli lugeda ka neli kirikukella. Algsest kaheksast kellast, mis kaalusid kokku umbes 4000 kg, olid pärast sõda alles vaid üks suur ja kolm väikest, kuna ülejäänud võõrandati Saksa okupatsiooni ajal¹⁸. Pärast pommitamist peavarjuta jäänud kloostriõed kolisid kiriku keldrikorrusele, kus said enda kasutusse kolm krohvitud paekiviseinte ja laudpõrandaga eluruumi, mille pindala koos köögiga oli kokku 70 m² ja mis jäi kloostri ainsaks elamispinnaks kuni sulgemiseni 1959. Krüptis asusid peale eluruumide söögisaal, prosforaruum¹⁹ ja hoiuruumid.²⁰

¹³ TLA. R-1. 6-I.1094. Korteriüüri arvestus, lk 34–44; EAA.1655-3-641. Tallinna Pühtitsa abikloostri Neitsi Maria templisse viimise kiriku alaliste kasutajate ja koguduseta palvetajate nimekiri, l 23–30.

¹⁴ EAA.1655-3-641. Tõendis, l 1.

¹⁵ TLA. R-1. 6-I.1094. Üleandmise protokoll, l 46.

¹⁶ Tallinn tules. Dokumente ja materjale Tallinna pommitamisest 9./10. märtsil 1944. Koostanud Kivimäe, Jüri; Kõiv, Lea. Tallinna Linnaarhiivi toimetised nr 2. Tallinn, 1997, lk 70.

¹⁷ Siseministeeriumi usuasjade osakonna arhiiv (SMA). Pühtitsa abikloostri toimik. Инвентарная опись 1945. Lehed nummerdamata.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ Prosfora – jumalateenistustel kasutatav ümmargune leib; prosforaruum – leivaküpsetamisruum.

²⁰ Riigiarhiiv (ERA). R-1961-1-44. Характеристика церковной деятельности монастыря и его Таллинского подворья, l 49; Столейков, Иван. Таллинские храмы. – Таллинский Пастырь, lk

3. Abikloostri õed

Pärast 1945. aastat hakkas Pühtitsa nunnakloostri liikmete arv jõudsalt kasvama. 1956 oli Kuremäel 85 nunna ja 36 kuuletajat, kellest 48 oli kloostriisse tulnud aastatel 1949–1955, enamik uusi liikmeid oli 19–48 aastased²¹. Abikloostri liikmeskond ei kasvanud ega noorenenud emakloostriiga proportsionaalselt. 1946. aastal, pärast abikloostri juhataja Jevpraksia Stepanova surma, muutus personali täiendamise küsimus eriti aktuaalseks, mistõttu piiskopkonna valitsus palus siseministrilt luba tuua Pihkvast Tallinna üle kaks nunna, sest abiklooster vajab hädasti psalmilauljaid ja -lugejaid²².

Järgmise, 1947. aasta nimekirjas soovitud nunnasid ei ole, alles on jäänud neli kuuletajat ja äsja uueks juhatajaks määratud 68-aastane nunn Varvara Vinogradova (Joanna)²³. Tööjõuprobleem lahendati ilmselt kuuletujate ajutise lähetamisega Kuremäelt Tallinna, sellele viitab kirikuvalitsuse arhiivis säilinud korraldus aprillist 1948, millega komandeeriti kuuletuja Anastassia Molodtsova ajutiselt abikloostri ülesandega abistada jumalateenistuste ajal küünlamüüjat²⁴. Kuuletujate ajutiste lähetuste praktikat jätkati nähtavasti ka edaspidi, sest järgmistel aastatel vahetusid kuuletujad abikloostri õdede nimekirjas korduvalt. Näiteks on 1949 saadetud abikloostri kaks noort (37- ja 35-aastane) kuuletajat, kuid 1951 on mõlemad juba asendatud uute eakamate kuuletujatega²⁵.

1949. aastaks kasvas abikloostri liikmeskond kahe nunna võrra kuue inimeseni, kõige noorem kloostriõde oli hetkel 53-aastane. Samal aastal suri kloostri juhataja Vinogradova, tema ameti võttis üle 1894 sündinud Jekaterina

281; TLA. R-413.1.405. Lomonossovi tn 11/ Anveldi tn 35 (Reinmanni (*Sic!*) tn 35). Hoone kõrvalosade tehniline kirjeldus, l 5.

²¹ Paert, Irina. *Demystifying the Heavens. Women, Religion and Khrushchev's Anti-religious Campaign, 1954–64.* – *Women in the Khrushchev era.* Edited by Melanie Ilic, Susan E. Reid, Lynne Attwood. Basingstoke; New York, Palgrave Macmillan, 2004, lk 208.

²² ERA. R-1961-1-9, Министру внутренних дел Эстонской ССР, l 9.

²³ ERA. R-1961-1-15. Список Пюхтицкого Успенского Женского Монастыря за 1947. год, l 4р.

²⁴ Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku arhiiv (EÕKA). Пюхтицкий Успенский Женский Монастырь 1945-1948 гг. Послушнице Пюхтицкого женского монастыря Анастасии Молодцовой, 23.04.1948, leht nummerdamata.

²⁵ ERA. R-1961-1-32, kiri Tarasovile, l 1; Отчет, l 47–49р; R-1961-1-37, Список 1951. г, l 15р.

Hapova (Jevfalija), kes oli kuuletujana elanud abikloostri aastatel 1932–1940, naasnud Tallinna 1946 ja pühitsetud nunnaks pärast 1947. aastat.²⁶

1951. aastal oli abikloostri nimekirjas endiselt kuus inimest, kellest neli olid pensioniealised ja neli kroonilised haiged, mistõttu üks õde tegeles pidevalt haigete eest hoolitsemisega²⁷. Samas näib sellest ajast alates kloostriõdede koosseis stabiliseeruvat, kõik 1951. aastal abikloostri elanud õded on jätkuvalt ka 1953. aasta nimekirjas, kuuletujana on lisandunud nimekirja abikloostri juhataja abi, psalmilugeja Tatjana Stepanskaja, kes on elanud abikloostri ilmikuna kogu sõjajärgse aja²⁸. 1955 elas abikloostri endiselt seitse õde²⁹, 1958. aastaks kasvas õdede arv kaheksani³⁰.

Kogu sõjajärgse perioodi elasid püsivalt Tallinna abikloostri kloostri viimane juhataja Jekaterina Hapova ja juhataja abi Tatjana Stepanskaja ning arvatavasti ka lauljatena teeninud nunnad Maria ja Tatjana Kisseljovad (Antonija ja Serafima), kelle nimed esinevad kõigis läbi vaadatud nimekirjades ning keda ei ole maetud abikloostri matmispaika Siselinna kalmistule.

4. Abikloostri jumalateenistuslik elu

Pärast ülempreester Aleksander Troitski surma 1947 määrati abikloostri vaimulikuks 45-aastane preester Valeri Povedski, kes olevat astunud ametisse vastumeelselt, sest kloostri ei toimunud korra kohaseid igapäevaseid jumalateenistusi ega valitsenud kuigi kloosterlik õhkkond, mis olevat sel perioodil olnud iseloomulik ka Petseri kloostri³¹. Vaimuliku perekonnast, kuid vaimuliku hariduseta Povedski oli sündinud Tveri kubermangus, lõpetanud Moskvas elektromehaanika tehnikumi, õppinud kõrgkoolis soojustehnikat, töötanud tehases

²⁶ ERA. R-1961-2s-15. На № 121/с от 3. февраля 1949. года, л 5; SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. Jekaterina Hapova elulookirjeldus, leht nummerdamata.

²⁷ ERA. R-1961-2s-15, На № 121/с от 3. февраля 1949. года, лк 5.

²⁸ ЕОКА. Пюхтицкий Успенский Женский Монастырь 1953-1954 г. Описок монашествующих и послушниц Пюхтицкого Успенского женского монастыря, 1953 г.; SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. Tatjana Stepanskaja elulookirjeldus, 1945, leht nummerdamata.

²⁹ SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. Отчет 1955, leht nummerdamata.

³⁰ ЕОКА. Список сестер Пюхтицкого Успенского Женского Монастыря по состоянию на 18. декабря 1958. года, lehed nummerdamata.

³¹ Митрополит Таллинский и всея Эстонии Корнилий (Якобс). – Таллинский пастырь, лк 26–27.

konstruktorina ja ordineeritud 1938. aastal. Eestisse saabus ta 1943 sõjapõgenikuna koos taganevate Saksa vägedega. Pärast Klooga pagulaslaagrist vabanemist 1944 teenis ta vaimulikuna Sitsi koguduses, kus jätkas teenistusi veel kaks aastat pärast abikloostri määrämist.³² Kiiresti usklie seas armastatud vaimulikuks saanud Povedskit on nimetatud kogu Tallinna preestriks, tema kohta on öeldud, et jumalateenistustel osalemine ja teenimine oli „talle vajaduseks, tema eluks“³³.

Igapäevaseid jumalateenistusi ei hakanud Jumalaema Templisse Viimise kirikus toimuma ka pärast Povedski ametisseastumist. 1952. aasta aruandes Vene Õigeusu Kiriku Nõukogu (VÕKN) volinikule kirjutas preester, et jumalateenistused toimuvad kirikuslaavi keeles pühapäeviti ning suurtel ja keskmistel pühadel kell 10 ja 18 ning kolmapäeviti kell 10. Kloostrikoori juhatas põhikohaga abikloostri töötav Nil Karzov, kooris laulis neli kloostriõde ja viis lauljat väljastpoolt kloostrit. Jumalateenistustel osales pühapäeviti ~85, templipühal ~380, jõulupühadel ~400, Kolmainu pühal ~300, ülestõusmispühal ~600 ja Issanda ristimise pühal ~300 inimest.³⁴

1955. aastal oli jumalateenistuste sagedus ja kiriku külastajate hulk jäänud samaks, õige pisut oli kasvanud pühapäevaste kirikuliste arv (~90). Jumalateenistused toimusid 230 päeval, hommikusi ja õhtusi teenistusi peeti kokku 387. Armulaul käis aastas 650 inimest, neist suure paastu ajal 450 inimest. Kirikukoori kuulus neli nunna ja kolm palgalist lauljat (sh koorijuht Karzov) ning 10 aeg-ajalt osalevat vabatahtlikku.³⁵

Võrreldes 1938. aastaga, kui kirikus viidi läbi 10 ristimist, 6 laulatust ja 9 matust³⁶, oli 1955 märgatavalt kasvanud ristimiste arv: 77 ristimist, 7 laulatust, 15 matust³⁷. Kui kõrvutada Jumalaema Templisse Viimise kiriku külastatavust teiste Tallinna õigeuskirikute 1952. ja 1955. aasta statistikaga (vt allpool olevat tabelit), näib 400 inimest mahutava abikloostri kiriku külastatavus tagasihoidlik, võrreldes Aleksander Nevski katedraali ja Kaasani kogudusega. Samas ei jäänud see 1952.

³² Автобиография протоиерея Валерия Владимировича Поведского. – Таллинский пастырь, lk 12–18.

³³ Митрополит Таллинский и всея Эстонии Корнилий (Якобс). – Таллинский пастырь, lk 33.

³⁴ SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. Отчет 1952, lehed nummerdamata.

³⁵ SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. Отчет 1955, lehed nummerdamata.

³⁶ EAA.1655-3-641. Toimik Tallinna abikloostri kiriku kohta. 1921–1942. A. Trotiskilt sinodile, l 7.

³⁷ SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. Отчет 1955, lehed nummerdamata.

aasta suurtel pühadel alla vanalinnas asuvale Nikolai kogudusele, mis oli toona väidetavalt ehk isegi prestiižikam kui Aleksander Nevski katedraal³⁸. Liati ei olnud Jumalaema Templisse Viimise kirikul erinevalt Nikolai kirikust oma kogudust. Samas tuleb meeles pidada, et kõik VÕKN-i volinikule esitatud andmed on saadud visuaalse vaatluse teel ja seega hinnangulised.

Tallinna õigeuskirikute külastatavus aastatel 1952 ja 1955 (mittetäielik nimekiri)³⁹

	Pühapäevad		Ülestõusmis- pühad		Jõulupüha		Templipühad		Kolmainu püha		Issanda ristimise püha	
	1952	1955	1952	1955	1952	1955	1952	1955	1952	1955	1952	1955
Jumalaema Templisse Viimise kirik	85	90	600	600	400	400	380	300	300	300	300	300
Tallinna Aleksander Nevski katedraal	300	x	2500	x	700	x	300	x	500	x	700	x
Tallinna Nikolai kogudus	120- 150	x	500- 600	x	400- 500	x	500	x	400- 500	x	300	x
Tallinna Kaasani kogudus	200- 300	300- 400	2500- 3000	3500	500- 700	650- 750	500- 800	450- 600	530	250- 1200	650	300- 600
Nõmme Ristija Johannese kogudus	80- 100	80- 100	200- 250	x	200- 250	x	200- 250	x	200- 250	x	200- 250	x
Tallinna Issanda Muutmise kogudus (eestikeelne)	100- 150	x	600	x	400	x	100	x	300	x	600	x

³⁸ Митрополит Таллинский и всея Эстонии Корнилий (Якобс). – Таллинский пастыррь, lk 29.

³⁹ SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. Отчет 1952; SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. Отчет 1955; SMA, s 3. EAÕK Aleksander Nevski katedraal. Отчет Ал. Невского собора ... на 31 декабря 1952 г. 31.12.1952; SMA, s 7. EAÕK Tallinna Nikolai Imetegija kiriku kogudus. Отчет о состоянии Тал. Николаевской церкви и прихода на 1 января 1953 г. 23.01.1953; SMA, s 6. EAÕK Tallinna (Kaasani) Jumalaema Sündimise kiriku kogudus. Отчет о состоянии Рождества Богородицы – Казанской церкви и прихода на 31 декабря 1952 г. 29.01.1953; SMA, s 6. EAÕK Tallinna (Kaasani) Jumalaema Sündimise kiriku kogudus. Отчет о состоянии Рождества Богородицы – Казанской церкви и прихода на 1 декабря 1955 г. 30.12.1955; SMA, s 5. EAÕK Tallinna Issanda Muutmise Peakirik. Отчет о состоянии Талл. Преображенского собора и прихода на 31 декабр 1952 г. 15.04.1953; Schvak, Toomas. Nõmme Ristija Johannese kogudus. Tallinn, Püha Johannese Kooli Sihtasutus, 2013, lk 161.

Jumalaema Templisse Viimise kirik oli ainuke õigeusu pühakoda Tallinnas, kus toimusid pühapäevaõhtused jumalateenistused⁴⁰. Ivan Stoleikov kirjutas 1952. aastal, et teenistustel järgitakse võimalust mööda kloostriteenistuste korda, lugemistest võtavad osa nunnad ja kuuletujad, laulab nunnakoor, pühapäeviti ja suurtel pühadel segakoor⁴¹. Ülempreester Vladimir Zalipski lesk Natalja Zalipskaja on meenutanud, et leidis usklike, kes harilikult osalesid oma koguduse jumalateenistustel, kuid panihhiidal ehk surnumälestusteenistusel käisid Povedski juures, sest erinevalt kirikute vaimulikest viis tema teenistuse läbi täispikkuses, ilma palveid lühendamata. Samas olevat usklike ja eriti koorilauljate hulgas tekitanud rahulolematust Povedski komme õhtusele jumalateenistusele hilineda, mis olevat seetõttu alanud mõnikord koguni tund aega hiljem.⁴²

5. Abikloostri majanduslik olukord

Pärast Nõukogude võimu kehtestamist ja Moskva patriarhaadi Eesti piiskopkonna moodustamist 1945 määrati Pühtitsa klooster ja Tallinna Pühtitsa abiklooster Eesti piiskopkonna nõukogu otsealluvusse⁴³. Nõukogude kirikupoliitika toonaseks põhisuunaks oli kõigi piiskopkonna koguduste ja vaimulike registreerimine, et omada kontrolli piiskopkonna tegevuse üle, ja koguduste maksustamine⁴⁴. Kiriku varal puudus sel perioodil tegelik omanik: see ei kuulunud enam usuühingutele, sest neil polnud juriidilise isiku õigusi, kuid ei olnud veel ka võõrandatud⁴⁵. 1947 hakkasid kohalikud täitevkomiteed sõlmima usuühingutega usklikele kirikuvara tähtajata ja tasuta kasutusele andmiseks tüüplepinguid, millest hiljem said kirikuvara võõrandamise alusdokumendid⁴⁶.

VÕKN-i volinik Nikolai Karsakov registreeris abikloostri usuühinguna (*приходская община*) 19. novembril 1946⁴⁷. 23. oktoobril 1947 sõlmis Tallinna

⁴⁰ Инокния Сергия. – Таллинский пастырь, lk 66.

⁴¹ Столейков, Иван. Таллинские храмы. – Таллинский пастырь, lk 282.

⁴² Наталья Николаевна Залипская. – Таллинский пастырь, lk 39.

⁴³ Sõtšov, Andrei. Eesti Õigeusupiiskopkond Stalini ajal aastail 1945–53. Tartu, Tartu Ülikooli kirjastus, 2004, lk 50.

⁴⁴ *Ibid*, lk 55.

⁴⁵ *Ibid*, lk 62.

⁴⁶ *Ibid*, lk 72–74.

⁴⁷ SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. Справка о регистрации церковного совета, lehed nummerdamata.

Linna TSN Täitevkomitee kloostri esindajatega tüüplepingu, millega andis kirikuhoone aadressil Reimani 35 abikloostri käsutusse⁴⁸.

Emaklooster Kuremäel elas sõjajärgsel aastakümnel üle raskeid aegu. 1952 võõrandati Jõhvis asuv Ketsemani erakla⁴⁹, 1953 ületas riigimaksude kogusumma poole kloostri aastaeelarvest⁵⁰, 1955 palus klooster riigilt üle jõu käiva piimamüüginormi vähendamist⁵¹. Abiklooster, kus elas alla 10 õe ja mille käsutuses olid üksnes kirikuhoone ja ~2900 m² suurune kinnistu, majandusraskuste üle ei kurnud. 1952. aastal kirjutas VÕKN-i volinik Pavel Kapitonov oma aruandes, et Tallinna abiklooster majandab ennast ise ja õdede ülalpidamiseks vaja minev raha saadakse kiriku sissetulekust; lisaks kandis kirik iga kuu vastavalt korrale emakloostri kassasse umbes 1000 rubla, mõni kuu kuni 2000 rubla⁵².

Abikloostri panus kloostrikassasse:

1948 – 8715 rbl;

1949 – 16 283 rbl;

1950 – 13 000 rbl;

1951 – 15 378 rbl (üle kolmandiku Pühtitsa kloostri 1951. aasta sissetulekust);

...

1957 – 12 000 rbl;

1958 – 12 000 rbl;

1959 – 33 000 rbl.⁵³

1951 oli abikloostri brutotulu 61 301 rubla ja kulud kokku 60 837 rubla, mis jagunesid järgmiselt:

- vaimuliku, teenistujate (koorijuht, majahoidja) ja koorilauljate palgad – 8400 rbl;

⁴⁸ SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. Типовой договор, lehed nummerdamata.

⁴⁹ Sõtšov, Andrei. Eesti Õigeuspiiskopkond Stalini ajal, lk 95.

⁵⁰ *Ibid*, lk 123.

⁵¹ Sõtšov, Andrei. Eesti Õigeuspiiskopkond Nõukogude religioonipoliitika mõjuväljas 1954–1964. Tartu, Tartu Ülikooli kirjastus, 2008, lk 54.

⁵² ERA. R-1961-1-44. Характеристика церковной деятельности монастыря и его Таллинского подворья, l 48–50.

⁵³ ERA. R-1961-1-44. Характеристика церковной деятельности монастыря и его Таллинского подворья, lk 48–50; R-1961-1-79. Отчет, l 24p; R-1961-1-90. Отчет, l 1p; R-1961-1-99. Отчет, l 1p.

- majapidamiskulud (hoone korrashoid, küte, valgustus jms) – 6849 rbl;
- kirikuriistad ja inventar – 2042 rbl;
- maksud – 1308 rbl;
- kloostrikassa – 15 378 rbl;
- õdede ülalpidamiskulud – 18 209 rbl.⁵⁴

1952. aastal tõusid usuühingute riigimaksud peaaegu kõikjal Eestis, mis viis mitme koguduse sulgemiseni⁵⁵. Abikloostri see muudatus nähtavasti valusalt ei puudutanud, sest järgmisel aastal algas kirikuhoone renoveerimine. 1953. aasta jaanuaris volinik Kapitonovile esitatud aruandes kirjutas Povedski, et kirikus pole tehtud remonti ning hoone vajab hädasti väljast ja võimaluse korral ka seest ülevärvimist. Järgmisel kolmel aastal toimusid kirikus põhjalikud remonditööd: 1953 värviti sise- ja välisseinad, 1954 laoti uued ahjud, 1955 parandati ja värviti katust. Tööde kogumaksumuseks kujunes 9461 rubla. Samas vajasisid välisseinad 1955 juba uut remonti.⁵⁶

1955. aasta detsembris esitatud aruandes teatas Povedski, et inimesed armastavad kirikut, toetavad seda materiaalselt piisavalt ja aitavad oma annetustega remonti teha. Ainsa probleemina tõi ta välja kõikjal kiriku ümbruses toimuvad ehitustööd, mis segasid koguduse elu, sest ligipääs hoonele oli avatud ainult Tartu maantee poolt. Preester pidas soovitatavaks ligipääsu võimaldamist Narva maanteelt ning teistelt ümbritsevatelt tänavatelt.⁵⁷ (Vt lisa 1 lk 33.)

Viimastel aastatel enne abikloostri sulgemist paranes majanduslik olukord ilmselt veelgi. Kui 1952 ja 1955 oli abikloostri kolm alalist palgatöötajat – preester, kirikukoori juht ja majahoidja –, siis 1959. aastal olid palgatöötajatena kirjas kirikukoori juht, küünlamüüja, psalmilaulja, koristaja, majahoidja ja kütja, kelle palgad jäid vahemikku 300–500 rubla kuus⁵⁸.

⁵⁴ ERA. R-1961-1-44. Справка о состоянии Пюхтицкого Успенского женского монастыря в Эстонской ССР, l 57.

⁵⁵ Sõtšov, Andrei. Eesti Õigeuspiiskopkond Stalini ajal, lk 116.

⁵⁶ SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. Отчет 1952, 1955, lehed nummerdamata.

⁵⁷ *Ibid.* Отчет 1955, lehed nummerdamata.

⁵⁸ SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. Teenistujate nimekiri seisuga 1. juuli 1959, leht nummerdamata.

6. Abikloostri ja linna suhted aastatel 1957–1958

13. detsembril 1957 võttis Tallinna Linna TSN Täitevkomitee vastu otsuse arvata Tallinnas asuvad tõestamata omandiõigusega kirikud ja palvelad, mis olid kuni selle ajani tehnilise inventariseerimise büroos registreerimata, Tallinna Linna Arhitektuuri Mälestusmärkide Majavalitsuse bilanssi ja registreerida sama majavalitsuse nimele hiljemalt 15. jaanuariks 1958. Otsuse lisas loetletud kümne kiriku hulka kuulus ka Pühtitsa abiklooster.⁵⁹ See ei tähendanud abikloostri arvamist arhitektuurimälestiste nimekirja. Muinsuskaitseameti arhiivis olevates muinsuskaitse üldküsimusi, kirjavahetust ja protokolle puudutavates säilikutest perioodist 1944–1960 ei leia abiklooster kordagi mainimist.

25. märtsil 1958 sai abiklooster kirja Tallinna linna TSN Täitevkomitee ehitus- ja arhitektuuriosakonnalt Tallinna peaarhitekti Otto Keppe allkirjaga korralduse korrastada seoses kiriku naabrusse Lomonossovi tänavale⁶⁰ projekteeritud elumaja ehitusega oma territoorium, lammutada Lomonossovi tänava poolne plank, kuur ja tuhakast, ümbritseda krunt piirdega, mis võib olla lihtne, kuid peab olema korralik, istutada puid ja põõsaid, kuid ainult joonisel näidatud ulatuses, likvideerida inetud puuriidad ning kui vaja, ehitada sobilik puukuur projektil näidatud mõõtmetega. Abiklooster vastas 15. aprillil arhitektuuriosakonnale palvega koostada õueala projekt, mis arvestaks kloostri võimaluste ja vajadustega⁶¹. Septembris 1958 oli „Arhitektuur-planeerimise ülesande skeem Pühtitsa abikloostri maa-ala korrastamiseks“ valmis ja saadetud Kapitonovile tutvumiseks⁶².

⁵⁹ TLA.1443-1-1. Otsus nr. 495, l 59–60.

⁶⁰ Alates 1991 Gonsiori tänav.

⁶¹ SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. Tallinna Linna TSN Täitevkomitee ehituse- ja arhitektuuriosakonna kiri 15.03.1958 ja Pühtitsa abikloostri vastus sellele 16.04.1958, leht nummerdamata.

⁶² SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. Ülepreester M. Raualt P. Kapitonovile, leht nummerdamata.

II. Abikloostri sulgemine ja kiriku lammutamine

1. Hruštšovi religioonipoliitika mõju kloostritele

1958. aastal hoogustus NSV Liidus religioonivastane kampaania, mille raames keelati palverännakute korraldamine kloostritesse, likvideeriti pühapaiku ja suleti kloostrid. 5. novembril 1958 kinnitati NSV Liidu Ministrite Nõukogu salamäärused „Piiskopkonnaavalitsuste ettevõtete ja kloostritulude maksustamisest“ ja „Kloostritest NSV Liidus“, esimesega maksustati kirikuküünalde hind tagasiulatuvalt kõrgendatud tulumaksuga, teiseга kohustati liiduvabariikide ministrite nõukogusid vähendama kloostrid ja kloostrimaid poole võrra ning keelustama neis tööjõu kasutamise. Eesti NSV Ministrite Nõukogu andis samal aastal välja määruse „Piiskopkondade ja kloostrite ettevõtete sissetuleku maksustamisest“, mis tähendas Kuremäe kloostrile maksukoormuse neljakordset kasvu. Kui 1958. aastal tasus klooster makse 49 500 rubla, siis aasta hiljem 205 505 rubla ehk 56% kloostri aastatulust. Karmistunud religioonipoliitika tulemusena jäi 1958. aastal NSV Liidus tegutsenud 61 kloostrist 1961. aastaks järele vaid 30.⁶³

2. Abikloostri sulgemine

12. märtsil 1959 olid VÕKN-i volinik Kapitonov ja vaneminspektor Leonid Alimov kutsutud Pühtitsa kloostri tuleviku arutamiseks kohtuma EKP KK teise sekretäri Leonid Lentsmani, propaganda ja agitatsiooni osakonna esimehe Johannes Unduski ning ministrite nõukogu esimehe Aleksei Müürisepaga, kes väljendasid soovi klooster koos Tallinna abikloostriга likvideerida. Pärast mõttevahetust nõustusid nad VÕKN-i esindajate ettepanekuga oodata Pühtitsa kloostri sulgemisega kaks aastat, kuid sulgeda juba samal, 1959. aastal Tallinna abiklooster.

⁶³ Sõtšov, Andrei. Eesti Õigeuspiiskopkond Nõukogude religioonipoliitika mõjuväljas 1954–1964. Tartu, Tartu Ülikooli kirjastus, 2008, lk 88–99.

Ühtlasi pidasid nad vajalikuks lõpetada eelnevaga seoses uute inimeste vastuvõtt kloostrisse ning ütlesid välja arvamuse, et pärast abikloostri likvideerimist pole otstarbekas seni kloostri kasutuses olnud kiriku jätkuv tegutsemine.⁶⁴

10. juunil 1959 saatis riikliku arhitektuuri- ja ehituskomitee esimees Harald Arman Kapitonovile kinnitamiseks 29. mail linna täitevkomitees arutlusel olnud ministrite nõukogu korralduse projekti, mille järgi oli seoses Tartu maantee liikluskoormuse vähendamisega, ohutu liikluse tagamisega pärast Tallinna Kaubamaja avamist ja Eesti NSV kahekümnenda aastapäevaga hädavajalik rekonstrueerida Lomonossovi tänav aastatel 1959–1960 vastavalt heakskiidetud Tallinna linna generaalplaanile ning sellega seoses lammutada kaks elumaja, riikliku kaubabaasi laod ja Pühtitsa abiklooster.⁶⁵

16. juunil tagastas Kapitonov korralduse ehituskomiteele koos protokollitud otsusega paluda VÕKN-lt luba kirikuhoone lammutamiseks⁶⁶. 19. juunil 1959 andis piiskop Joann Pühtitsa kloostri iguumenjale Angelinale korralduse kutsuda abikloostri teenivad nunnad tagasi oma alalise elukohta Kuremäele ja loovutada kiriku vara allkirja vastu isa Valeri Povedskile, kellele usaldatakse jumalateenistuste jätkamine kirikus ajani, mil linna täitevkomitee teeb lõpliku otsuse kirikuhoone saatuse kohta seoses linnaosa ümberplaneerimisega⁶⁷.

Üksteist päeva hiljem, 30. juunil 1959, teatas piiskop Joann Kapitonovile, et kõik abikloostri nunnad on 29. juunil koos oma isiklike asjadega lahkunud Tallinnast Kuremäele ning kiriku inventar on antud preester Valeri Povedski kasutusse ja vastutusele⁶⁸. Ministrite nõukogu kinnitas korralduse Lomonossovi tänav rekonstrueerida ja kirikuhoone lammutada kolm nädalat hiljem, 21. juulil 1959⁶⁹.

⁶⁴ ERA. R-1961-1-90, Справка, l 7–8.

⁶⁵ SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. Kapitonovile Armanilt, 10.06.1959, lehed nummerdamata.

⁶⁶ *Ibid.* Kapitonovilt Armanile. 16.07.1959, lehed nummerdamata.

⁶⁷ EÕKA. Tallinna ja kogu Eesti piiskopilt iguumenja Angelinale, leht nummerdamata.

⁶⁸ *Ibid.* Piiskop Joann Kapitonovile, leht nummerdamata.

⁶⁹ SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. Распоряжение от 21 июля 1959 994-к, leht nummerdamata.

3. Jumalaema Templisse Viimise kirik pärast abikloostri sulgemist

Povedski jätkas kirikus korrapäraseid jumalateenistusi kuni üleviimiseni Tallinna Nikolai kogudusse oktoobris 1959. 4. oktoobril pidas ta lahkumisjutluse, milles avaldas lootust, et „kui see kirik on meid üksteisele lähendanud, siis on meil võimalik ka edaspidi oma palveühtsust hoida, sest Nikolai kirik on siin lähedal“. Jutluse läbivaks sõnumiks oli, et maiste asjade pärast ei maksa ülearu kurvastada, sest miski ei toimu Jumala nõusolekuta ja ükskõik mis põhjusel kirik suletakse, on kõigi põhjuste taga esmapõhjus – Jumal.⁷⁰ Suurem osa Jumalaema Templisse Viimise kiriku ümber koondunud usklikest järgnes preestri kutsele ja liitus Nikolai kogudusega⁷¹.

Kogukond ei loobunud pühakojast vaikides, vaid 29. novembril koostasid Tallinna õigeusklikud Kapitonovile 59 allkirjaga pöördumise palvega abikloostri kirikut mitte sulgeda, rõhutades, et kirik tuleks säilitada just abikloostriina, mille kord ja teenistused erinevad suuresti harilike kogudusekirikute teenistustest. Samuti lisati, et kirik pole kallid ainult tallinlastele, vaid ka teiste Balti riikide usklikele, ning juhiti tähelepanu asjaolule, et Tallinna kesklinna jääb alles ainult neli õigeusklikkirikut, mis ei suuda edaspidi kõiki usklike mahutada ega lahkunuid ära saata. Umbes samal ajal on Kapitonov saanud „Pühtitsa abikloostri usklikeelt koguduseliikmetelt“ veel teise, nelja allkirjaga, dateerimata avalduse, milles paluti luba kirikus jumalateenistuste jätkamiseks. Seekord toodi põhjenduseks, et kirik on uus ega vaja remonti, omab ajaloolist väärtust ning asub piirkonnas, kus elab arvukalt usklike. Allkirjutanud avaldasid kartust, et pärast kiriku sulgemist pole neil pühade ajal enam võimalik ruumipuudusel jumalateenistustel osaleda.⁷²

12. detsembril pöördus Kapitonov Müürisepa poole palvega võtta büroos arutusele Tallinna Pühtitsa abikloostri kiriku hoone küsimus⁷³. Mida Kapitonov täpselt silmas pidas, arhiivimaterjalidest ei selgu, kuid näib kaheldav, et tegemist oli kiriku sulgemise taotlusega, nagu on arvanud doktor Andrei Sõtšov⁷⁴. Povedski

⁷⁰ Поведский, Валерий. Слово прощальное... – Таллинский пастырь, lk 196–201.

⁷¹ Поведский, Валерий. Переписка. – Таллинский пастырь, lk 124.

⁷² SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. От верующих прихожан храма „Пюхтицкого подворья“. Заявление, leht nummerdamata.

⁷³ ERA. R-1961-1-89. Müürisepale Kapitonovilt, l 74.

⁷⁴ Sõtšov, Andrei. Eesti Õigeuspiiskopkond Nõukogude religioonipoliitika mõjuväljas 1954–1964, lk 107–108.

1. jaanuari 1960 kirjast vangilaagris viibivale Vjatšeslav Jakobsile, praegusele Tallinna ja kogu Eesti metropoliidile Korneliusele, võib välja lugeda, et volinik oli andnud usklikele lootust kiriku lammutamise otsuse ümbervaatamisele:

„/---/ Templisse viimise kirik on seni veel alles. Volinik püüab enda sõnul selle lammutamist nii kaua edasi lükata, kui võimalik. Asjad on veel sees, kuid mulle tehti täitevkomitee komisjonis „peapesu“ kiriku vara laialijagamise ja väljaviimise aeglase tempo pärast. See küsimus on väga terav ja jõuluajal täiesti sobimatu. Aga vaatame, mis sellest kõigest saab. /---/“⁷⁵

4. Kirikuvara saatus

Kirikuvara laialijagamine, millest Povedski Jakobsile kirjutas, tõusis päevakorda 15. detsembril, kui Kapitonov sai linna täitevkomitee esimehe asetäitjalt Torfilt kirja, milles paluti tema abi kiriku varade üleandmiseks teistele Tallinna kirikutele, kuna nimetatud varad ei omanud ajaloolist väärtust ning täitevkomiteel polnud ruume nende ladustamiseks⁷⁶. Kapitonov edastas kirja samal päeval piiskop Joannile, kes vastas 29. detsembril 16-leheküljelise varade jagamise nimekirjaga⁷⁷.

Jakobsi järgi pandi iga eseme külge kirikus sedel, mis kuhu antakse, kuid kui kogukond hakkas kiriku säilitamise nimel allkirju koguma, tuli karm käsk kirik kolme päeva jooksul vabastada. Povedskil oli kolm päeva aega esemed kirikutele laiali jagada, kuid ta jättis selle tegemata, misjärel viidi kogu vara veoautodega lattu hoiule ja hiljem põletati⁷⁸. Usklike palvekirja koostamise (29.11) ja vara jagamise ettevalmistuste (15.–29.12) kuupäevade võrdlus näitab, et Jakobs, kes viibis 1959 sügisel vangilaagris ega olnud sündmuste vahetuks tunnistajaks, pidi eksima, seostades täitevkomitee otsuse usklike palvekirjadega. Pigem oli põhjus, miks abikloostri vara kirikute vahel jagamata jäi, seotud Povedski tegevusetusega, mille taga võis olla Kapitonovi antud lootus kiriku säilimisele.

⁷⁵ Поведский, Валерий. Переписка. – Таллинский пастырь, lk 130.

⁷⁶ SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. Kapitonovile Torfilt, leht nummerdamata.

⁷⁷ *Ibid.* Piiskop Joannilt Kapitonovile 29. detsembril 1959, leht nummerdamata.

⁷⁸ Митрополит Таллинский и всея Эстонии Корнилий (Якобс). – Таллинский пастырь, lk 28.

Jakobs on kirjutanud, et viibis 1960–1961 laos, kuhu abikloostri vara viidi, ja temale näis, et ka siis oleks veel olnud lootust esemeid tagasi küsida, kuid tal soovitati mitte sekkuda, et pärast vangilaagrist vabanemist uutest ebaseeldivustest hoiduda⁷⁹. Ladu külastasid ka preester Vladimir Zalipski ja tema abikaasa Natalja Zalipskaja, kes mäletab, et tegemist oli Kosel asuva kütteta kuuriga, kuhu toodud esemed olid lõhutud ja väga halvas seisukorras. Laol hoidis silma peal naaberhoones elav ja töökoda pidav puusepp. Abikloostri pärit ja tänaseks Lasnamäe õigeuskirikusse jõudnud Kiirestikuulja ikoon rippus tema koduseinal. Puusepp pakkus ikooni Zalipskitele, kes ei soovinud seda endale, ja loovutas selle hiljem Jakobsile, kuna ülejäänud esemed veeti mõne aja pärast veoautoga linnast välja ning põletati.⁸⁰

Siiski ei hävinud kogu abikloostri vara. Juba novembris olid kõige väärtuslikumad esemed – antiminsid, ristid, karikad jms – antud hoiule piiskopkonna valitsusse⁸¹. Pärast kiriku lammutamist kuulis Jakobs ühe komisjonipoe juhatajalt, et kauplusesse olid müügile toodud abikloostri pärit kapid, toolid ja kaks altarievangeeliumi. Evangeeliumid jõudsid pärast restaureerimist Nõmme Ristija Johannese kogudusse. Tulekahju järel sai Nõmme kirik endale ka abikloostri pärit pühade andide kapi, mis varem asus Tallinna Nikolai kirikus. Võimalik, et tänaseni on kusagil alles ka kiriku marmoriga kaetud aujärjed, sest Povedski sõnul käsitseti neid kirikut tühjendades erilise ettevaatusega.⁸²

5. Kiriku lammutamine

Valeri Povedski lootus kiriku säilimisele oli asjatu. 13. jaanuaril 1960 saadeti Kapitonovile tutvumiseks linna täitevkomitee otsus lammutada abikloostri kirik vastavalt ministrite nõukogu korraldusele 21. juulist 1959⁸³.

15. jaanuaril 1960 läkitas Kapitonov Moskvasse VÕKN-i esimehele Georgi Karpovile kirja, mille koopiati siseministeeriumi arhiivis säilitatav abikloostri

⁷⁹ Митрополит Таллинский и всея Эстонии Корнилий (Якобс). – Таллинский пастырь, lk 28.

⁸⁰ Natalja Zalipskaja suuline teade Kaire Puumets-Sõbrale 10.03.2014.

⁸¹ Пovedский, Валерий. Переписка. – Таллинский пастырь, lk 125.

⁸² Митрополит Таллинский и всея Эстонии Корнилий (Якобс). – Таллинский пастырь, lk 28.

⁸³ SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. Решение N° 1 от 13. января 1960. г., leht nummerdamata.

toimik ei sisalda. Karpovi 26. jaanuaril saadetud vastusest võib välja lugeda, et Kapitonov palus kiriku lammutamise otsuse veel kord läbi vaadata, sest Karpovi vastuses seisab, et Kapitonovi 15. jaanuari kiri kiriku väidetava lammutamise kohta on teadmiseks võetud, kuid selle küsimuse uuesti läbivaatamist ei peeta vajalikuks, sest hoone lammutamise seoses renoveerimistöödega otsustavad kohalikud valitsusorganid samadel alustel teiste lammutamisele määratud hoonete saatusega.⁸⁴ 1961 pensionile saadetud Kapitonovi rolli kiriku toetajana kinnitab kaudsalt ka 1961 suvel voliniku tööd revideerinud Mihhail Ovtšinnikovi etteheide, et „ettekirjutuste täitmisel leidus kohatut nõksuotsimist, formaalsust, aeglust ja liberaalsust“⁸⁵.

Ülempreester August Kaljukose andmetel õhiti kirik 16. jaanuaril 1960, kümme päeva enne Karpovi vastust Kapitonovile⁸⁶. Volinik sulges Tallinna Pühtitsa abikloostri toimiku 26. jaanuaril 1960.

6. Lomonossovi tänava rekonstrueerimine kui kiriku lammutamise põhjus

Abikloostri likvideerimisest kirjutanud autorid Sõtšov, Juske ja Ulm on nimetanud Lomonossovi tänava ümberehitust abikloostri likvideerimise ettekäändeks. Jälgides kiriku lammutamiseni viinud sündmusi kõrvuti Tallinna linnaehitusliku arenguga sõjajärgseil aastail, on põhjust arvata, et tegemist polnud ettekäändega, vaid otsus kirik kiiresti lammutada lähtus tõepoolest linnaehituslikest huvidest.

Esimesel sõjajärgsel aastakümnel käis Tallinnas aktiivne projekteerimistegevus. Maa ja hoonete natsionaliseerimine oli võimaldanud üle minna plaanipärasele ehitustegevusele. Linnade ja asulate väljaehitamine toimus generaalplaanide ja nende täpsustamiseks koostatud detailplaneeringute alusel. Linnade territooriumid jagati tsoonideks, tänavad klassifitseeriti tähtsuse järgi ja

⁸⁴ SMA. Pühtitsa abikloostri toimik. Karpovi kiri Kapitonovile. Na № 6 от 15.I.1960. r., leht nummerdamata.

⁸⁵ Sõtšov, Andrei. Eesti Õigeusu piiskopkond Nõukogude religioonipoliitika mõjuväljas 1954–1964, lk 136.

⁸⁶ Kaljukosk, August. Tallinna Kuremäe (Pühtitsa) abimunkla, lk 32–33.

magistraalide laiuseks nähti ette 40–45 meetrit.⁸⁷ Magistraaltänavate hooned kavandati ansamblite ja gruppidega. Lomonossovi tänavast, mille äärde abiklooster jäi, pidi saama linna tähtsamaid magistraale – esinduslik puiestee, mis algab uuel keskväljakul (praegune Viru väljak) ja lõpeb Kadriorus Lasnamäele tõusva trepistikuga⁸⁸.

1951 valminud Narva mnt, Pronksi, Reimani, Maneeži, Raua ja Lomonossovi tänavate vaheliste kvartalite planeerimise ja hoonestamise eskiisprojektil, mis nägi ette Reimani tänava neljakorruselise hoonestuse, on abikloostri kirik säilitatud⁸⁹. Seevastu arhitektide Armani ja Keppe 1953 koostatud ja 1956 täiendatud Tallinna keskosa detailplaneerimise ja hoonestuse projektilt, mis määras suuresti kesklinna edasise kujunemise, abikloostri kirikut enam ei leia, vaid kloostri asukohale on kavandatud haljasala⁹⁰. (Vaata lisa 2 lk 34.) See projekt valmis ajal, kui NLKP KK oli väljastanud määruse „Teadus-ateistliku propaganda läbiviimise puudujääkidest elanikkonna seas“ (1954), mis mõistis hukka usutunnete pilkamise ja religioonivaenuliku liini⁹¹ ning mille tulemusena NSV Liidu religioonipoliitika kuni 1957. aastani ajutiselt lõdvenes. Projekti üks autor Arman töötas 1955–64 riikliku arhitektuuri- ja ehituskomitee esimehena ning just tema kaaskirjaga sai Kapitonov juunis 1959 ministrite nõukogu korralduse projekti, mis käsitles seoses Lomonossovi tänava rekonstrueerimisega Jumalaema Templisse Viimise kiriku lammutamist. Teine autor Keppe oli 1959. aastani Tallinna peaarhitekt, kelle allkirjaga kirjas nõuti aasta varem kloostri õueala korrastamist.

Näib, et abikloostri sulgemist ja kiriku lammutamist tuleks vaadelda omavahel seotud, kuid siiski eraldi sündmustena, millest esimene oli ühenduses 1958 karmistunud religioonipoliitikaga ja teine linnaehituslike eesmärkidega. Abikloostri sulgemisega täitis vabariigi ministrite nõukogu 16.10.1958 määruse

⁸⁷ Arman, H., Kammal, U., Port, M., Saar, A. Nõukogude Eesti ehitus ja arhitektuur 1940–1965. Eesti NSV ministrite nõukogu riiklik ehituskomitee. Tallinn, Eesti Raamat, 1965, lk 29.

⁸⁸ Arman, H. Tuleviku-Tallinn. Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1950, lk 9–12.

⁸⁹ ERA.R-1992-2-73. Tallinna objektide projektid: Narva mnt., Pronksi, Reimani, Maneeži, Raua ja Lomonossovi tänava vahelised kvartalid nr. 3 ja 4; Narva mnt. ja Reimani tänava nurgale ettenähtud administratiiv-eluhoone..., l 5–7.

⁹⁰ Bruns, Dmitri. Tallinn. Linnaehituslik kujunemine. Valgus, Tallinn, 1993, lk 136–138.

⁹¹ Sõtšov, Andrei. Eesti õigeusu koguduste likvideerimine Nikita Hruštšovi ajal aastail 1954–1964. – Acta Historica Talliensia, nr 11, 2007, lk 116.

nõuet kloostrite arvu poole võrra vähendada, samas andis abikloostri sulgemine linnale hea võimaluse kirik kiiresti lammutada vastavalt juba varem valminud generaalplaanile. Segadust tekitab 1958 koostatud abikloostri maa-ala korrastamise projekt. Kas see annab põhjust oletada, et võimulolijate seas ei valitsenud kiriku lammutamise küsimuses üksmeel, või peljati elujõulist kloostrit ja usklite seas armastatud kirikut lammutada, kuni karmistunud religioonipoliitika tekitas selleks sobiva olukorra? Sama tõenäoline selgitus on, et 1958. aastal lihtsalt ei teatud veel, millal Lomonosovi tänava ümberehitus algab.

Tallinna Pühtitsa abikloostri sulgemine ja Jumalaema Templisse Viimise kiriku lammutamine juhatasid sisse ulatusliku koguduste sulgemise kampaania, mille käigus likvideeriti 1962–1964 Eestis 19 õigeuskogudust ning viis kabelit ja palvelat⁹². Pühtitsa nunnaklooster pääses sulgemisest.

⁹² Sõtšov, Andrei. Eesti Õigeusu piiskopkond Nõukogude religioonipoliitika mõjuväljas 1954–1964, lk 138.

Kokkuvõte

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks oli anda võimalikult täpne ülevaade Tallinna Pühtitsa abikloostri tegevusest aastatel 1940–1959 ning selle sulgemise ja Jumalaema Templisse Viimise kiriku lammutamise asjaoludest.

Kasutatud materjali põhjal saab väita, et Pühtitsa nunnakloostri Tallinna abiklooster tegutses vaheaegadeta kogu perioodi 1940–1959. Pärast nõukogude võimu kehtestamist suvel 1940 abikloostri kinnisvara võõrandati, kuid jäeti kloostri käsutusse. Eluhoone hävis 1944 märtsipommitamise ajal, pärast seda said abikloostri ainsaks elamispiinnaks Jumalaema Templisse Viimise kiriku keldriruumid. Abikloostri liikmeskond kahanes sõjajärgsetel aastatel 5–6 inimeseni, probleeme tekitas õdede kõrge iga ja nõrk tervis, töajõuprobleem lahendati kuuletujate ajutise lähetamisega Kuremäelt Tallinna. Abikloostri koosseis stabiliseerus 1951. aastal ja kasvas 1958. aastaks kaheksa inimeseni.

Jumalaema Templisse Viimise kirikul ei olnud kogudust, kuid selle ümber oli koondunud korrapäraselt kirikut külastavate ilmikute kogukond. Kiriku külastatavus jäi samasse suurusjärku Tallinna ühe prestiižikaima, Nikolai kogudusega. Jumalateenistused, mida peeti kloostrikorra järgi, toimusid pühapäeviti hommikul ja õhtul, kolmapäeva hommikuti ning suurtel ja keskmistel pühadel. Alates 1947 töötas abikloostri vaimulikuna preester Valeri Povedski.

VÕKN-i volinikule esitatud aruannete järgi oli abikloostri majanduslik olukord 1950. aastatel hea. Jumalaema Templisse Viimise kiriku sissetulekust piisas õdede ülalpidamiseks, igapäevaste kulude katteks ja riigimaksudeks, emakloostri kassasse tasuti igakuiselt 1000–2000 rubla. 1953–55 teostati kirikus renoveerimistöid. 1959. aastal oli lisaks preestrile kloostri palgal kuus teenistajat.

Abiklooster suleti juunis 1959. Aasta varem oli NSV Liidus alanud ulatuslik religioonivastane kampaania, mille raames võeti vastu määrus sulgeda 50% riigi kloostritest. Märtsis 1959 teatasid EKP KK ja MN liidrid VÕKN-i esindajatele soovist sulgeda Pühtitsa klooster ja Tallinna abiklooster. Sama aasta juunis edastati

VÕKN-i volinikule veel kinnitamata otsus Jumalaema Templisse Viimise kirik lammutada seoses Lomonossovi tänava rekonstrueerimisega. Kesklinna detailplaneering, mille alusel ümberehitust kavandati, oli valminud 1953–1956, hiljemalt kaks aastat enne religioonivastase kampaania hoogustumist. Seega ei saa täielikult nõustuda väitega, et Lomonossovi tänava ümberehitust kasutati vaid abikloostri likvideerimise ettekäändena.

Põhjalikumat uurimist vääriks VÕKN-i voliniku Kapitonovi roll abikloostri sulgemisel. Povedski 1. jaanuari 1960 kiri Jakobsile viitab, et volinik oli andnud usklikele lootust kiriku lammutamise otsuse ümbervaatamisele. Sama võib välja lugeda VÕKN-i esimehe Karpovi 26. jaanuari 1960 kirjast Kapitonovile. Üksiti on põhjust arvata, et volinikult saadud lootus kiriku säilimisele oli põhjuseks, miks kiriku vara jäi Tallinna kirikute vahel laiali jagamata, nagu algselt kavandati.

Tallinna Pühtitsa abikloostri ajaloo edasine uurimine eeldab tutvumist Pühtitsa kloostri ja Valeri Povedski arhiividega. Kuna kloostri sulgemisest on möödas vaid viiskümmend viis aastat, on seni veel võimalik ka abikloostri seotud isikute intervjuerimine.

Allikad ja kirjandus

Arhiiviallikad

Ajalooarhiiv

EAA.1655-3-641. Toimik Tallinna abikloostri kiriku kohta. 1921–1942.

Riigiarhiiv

ERA.R-1961-1-79 Переписка с Пюхтицким Успенским женским монастырем по религиозным и хозяйственным вопросам. 7.02.1958–24.12.1958

ERA.R-1961-1-89 Переписка с республиканскими, районными и другими местными учреждениями и организациями. 10.01.1959–12.12.1959.

ERA.R-1961-1-90 Переписка и материалы по Пюхтицкому женскому монастырю. 02.01.1959–26.10.1959.

ERA.R-1961-1-99 Переписка и материалы по Пюхтицкому женскому монастырю. Lõpp 30.12.1960.

ERA.R-1992-2-73 Tallinna objektide projektid: Narva mnt., Pronksi, Reimani, Maneeži, Raua ja Lomonossovi tänava vahelised kvartalid nr. 3 ja 4; Narva mnt. ja Reimani tänava nurgale ettenähtud administratiiv-eluhoone; Nurme ja Metsa tänava nurgal asuv 11 korteriga elamu; Nõmme 11-kl. kooli täpsustatud eelarve; Paldiski mnt.-Tööstuse tänava puhtavee torustik; Pirita 7-kl. koolihoone; Pärnu mnt. ja lähemate kvartalite punased jooned ja hoonestamine; Spordi tänava kaks ühiselamut; Stalini väljakule ettenähtud purskkaev.

ERA.R-1961-1-9 Переписка с Пюхтицким Успенским женским монастырем по религиозным и хозяйственным вопросам. Списки монахинь и послушниц. 3.1.1946–25.12.1946.

ERA.R-1961-2s-15 Отчеты о состоянии и деятельности Пюхтицкого женского монастыря. 01.01.1949–31.12.1949.

ERA.R-1961-1-32 Переписка с Пюхтицким Успенским женским монастырем по религиозным и хозяйственным вопросам. 6.02.1950–29.12.1950.

ERA.R-1961-1-44 Переписка с Пюхтицким Успенским женским монастырем по религиозным и хозяйственным вопросам. 18.01.1952–30.12.1952.

Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku arhiiv

Pühtitsa kloostri nunnade nimekiri 1953. Lehed nummerdamata.

Piiskopkonna nõukogu kiri Anastasia Molodtsovale. Leht nummerdamata.

Piiskop Joanni kiri iguumenja Angelinale. Leht nummerdamata.

Piiskop Joanni kiri VÕKN-i volinikule Kapitonovile. Leht nummerdamata.

Siseministeeriumi usuasjade voliniku arhiiv

SMA, s 3. EAÕK Aleksander Nevski katedraal. Отчет Ал. Невского собора ... на 31 декабря 1952 г. 31.12.1952.

SMA, s 5. EAÕK Tallinna Issanda Muutmise Peakirik. Отчет о состоянии Талл. Преображенского собора и прихода на 31 декабр 1952 г. 15.04.1953.

SMA, s 6. EAÕK Tallinna (Kaasani) Jumalaema Sündimise kiriku kogudus. Отчет о состоянии Рождества Богородицы – Казанской церкви и прихода на 31 декабря 1952 г. 29.01.1953.

SMA, s 6. EAÕK Tallinna (Kaasani) Jumalaema Sündimise kiriku kogudus. Отчет о состоянии Рождества Богородицы – Казанской церкви и прихода на 1 декабря 1955 г. 30.12.1955.

SMA, s 7. EAÕK Tallinna Nikolai Imetegija kiriku kogudus. Отчет о состоянии Тал. Николаевской церкви и прихода на 1 января 1953 г. 23.01.1953.

SMA. EAÕK. Kuremäe (Pühtitsa) kloostri abikirik Tallinnas, alustatud 5. juuni 1945, lõpetatud 26. jaanuar 1960.

Tallinna Linnaarhiiv

R-413.1.405 Lomonossovi tn 11/ Anveldi tn 35 (Reinmanni (*Sic!*) tn 35).

1443-1-1 Arhitektuuri ja Mälestusmärkide Kaitse Inspeksiooni alast tegevust käsitlevad otsused ja korraldused.

R-1.6-I.1094 Natsionaliseerimistoimik. Reimani 35 / Gonsiori 24.

Raamatud

ARMAN, H. *Tuleviku-Tallinn*. Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1950.

ARMAN, H., KAMMAL, U., PORT, M., SAAR, A. *Nõukogude Eesti ehitus ja arhitektuur 1940–1965*. Eesti NSV ministrite nõukogu riiklik ehituskomitee. Tallinn, Eesti Raamat, 1965.

BRUNS, Dmitri. *Tallinn. Linnaehituslik kujunemine*. Valgus, Tallinn, 1993.

SCHVAK, Toomas. *Nõmme Ristija Johannese kogudus*. Tallinn, Püha Johannese Kooli Sihtasutus, 2013.

SÕTŠOV, Andrei. *Eesti Õigeusupiiskopkond Nõukogude religioonipoliitika mõjuväljas 1954–1964*. Tartu, Tartu Ülikooli kirjastus, 2008.

SÕTŠOV, Andrei. *Eesti Õigeusupiiskopkond Stalini ajal aastail 1945–53*. Tartu, Tartu Ülikooli kirjastus, 2004.

TALLINN TULES. *Dokumente ja materjale Tallinna pommitamisest 9./10. märtsil 1944*. Koostanud Kivimäe, Jüri; Kõiv, Lea. Tallinna Linnaarhiivi toimetised nr 2. Tallinn, 1997.

ТАЛЛИНСКИЙ ПАСТЫРЬ. *Протоиерей Валерий Поведский. Письма, проповеди, воспоминания*. Составление Герман Шуттинг. Таллинн, Православное издательское общество священномученика Исидора Юрьевского, 2001.

WOMEN IN THE KHRUSHCHEV ERA. Edited by Melanie Ilic, Susan E. Reid, Lynne Attwood. Basingstoke; New York, Palgrave Macmillan, 2004.

Ajakirjandus

KALJUKOSK, August. *Tallinna Kuremäe (Pühtitsa) Abimunkla*. Usk ja elu, 2 (95) /1999, lk 32–33.

LEHTONEN, Timo. *Pühtitsan luostarin kaupunkikirkko. Vanhan Tallinnan kirkkoja osa 8*. Aamun Koitto, 12–13/1999, lk 19–20.

SÕTŠOV, Andrei. *Eesti õigeusu koguduste likvideerimine Nikita Hruštšovi ajal aastail 1954–1964*. – Acta Historica Talliensia, nr 11, 2007, lk 116.

Suulised teated

ZALIPSKAJA, Natalja. Suuline teade Kaire Puumets-Sõbrale 10.03.2014.

Таллиннское Пюхтицкое подворье в 1940–1959 годы

Резюме

Таллиннское Пюхтицкое подворье существовало в Таллинне на улице Реймани в 1894–1959 годы. Настоящая бакалаврская работа даёт обзор деятельности подворья в период с 1940 по 1959 год, а также обзор обстоятельств его закрытия и сноса Введенского храма.

На основе использованных материалов можно утверждать, что Таллиннское подворье Пюхтицкого женского монастыря действовало без перерывов в течение всего периода с 1940 по 1959 год. После установления советской власти летом 1940 года недвижимость подворья была отчуждена, но оставлена в распоряжении монастыря. Жилое здание погибло во время бомбёжки в марте 1944 года – после этого единственным местом проживания в подворье стали подвальные помещения Введенского храма. Число членов подворья уменьшилось в послевоенные годы до 5–6 человек, проблемы создавали большой возраст и слабое здоровье сестёр, проблема с рабочей силой была решена временной отправкой послушниц из Куремяэ в Таллинн. Состав подворья начал стабилизироваться в 1951 году и к 1958 году вырос до восьми человек.

У Введенского храма не было прихожан, однако вокруг него сосредоточилась община священнослужителей, регулярно посещающих храм. Посещаемость храма была примерно такой же, что и у одной из наиболее престижных церквей Таллинна – Никольской церкви. Богослужения, которые проводились согласно порядку храма, проходили по воскресеньям утром и вечером, утром по средам, а также в великие и средние праздники. Начиная с 1947 года церковнослужителем подворья работал священник Валерий Поведский.

Согласно отчётам, представленным уполномоченному Совету по делам русской православной церкви (СДРПЦ), хозяйственное положение подворья в 1950-ые годы было хорошим. Дохода Введенского храма хватало

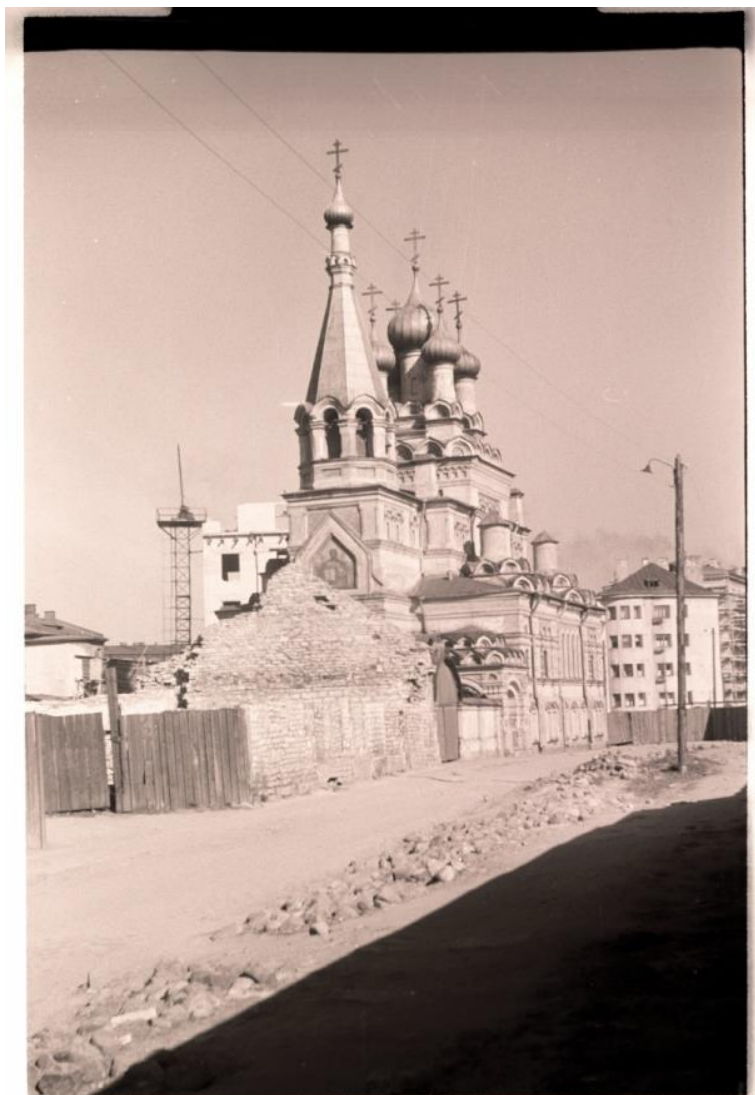
на содержание сестёр, на покрытие ежедневных расходов и уплату государственных налогов, в кассу материнского монастыря ежемесячно платили 1000–2000 рублей. В 1953–1955 годы в храме были проведены работы по реновации. В 1959 году помимо священника в храме работало шесть наёмных служащих.

Подворье было закрыто в июне 1959 года. Год спустя в СССР началась обширная антирелигиозная кампания, в рамках которой было принято постановление закрыть 50% государственных церквей. В марте 1959 года лидеры Центрального Комитета Коммунистической Партии Эстонии и совета министров сообщили представителям СДРПЦ о желании закрыть Пюхтицкий монастырь и Таллиннское подворье. В июне того же года уполномоченному СДРПЦ было передано ещё не утверждённое решение о сносе Введенского храма в связи с реконструкцией улицы Ломоносова. Детальная планировка центра города, на основании которой планировалась перестройка, была завершена в 1953–1956 годы, не позднее чем за два года до усиления антирелигиозной кампании. Таким образом, нельзя полностью согласиться с утверждением, что перестройка улицы Ломоносова была приведена лишь в качестве предлога для ликвидации подворья.

Более тщательного исследования заслуживает роль уполномоченного СДРПЦ Капитонова в закрытии подворья. Письмо Поведского от 01 января 1960 года Вячеславу Якобсу указывает на то, что уполномоченный дал верующим надежду на пересмотр решения о сносе храма. То же самое можно прочесть и в письме председателя СДРПЦ Карпова от 26 января 1960 года Капитонову. В то же время имеется основание полагать, что полученная от уполномоченного надежда на сохранение храма стала причиной, по которой имущество храма осталось не распределённым между таллиннскими церквями, как планировалось изначально.

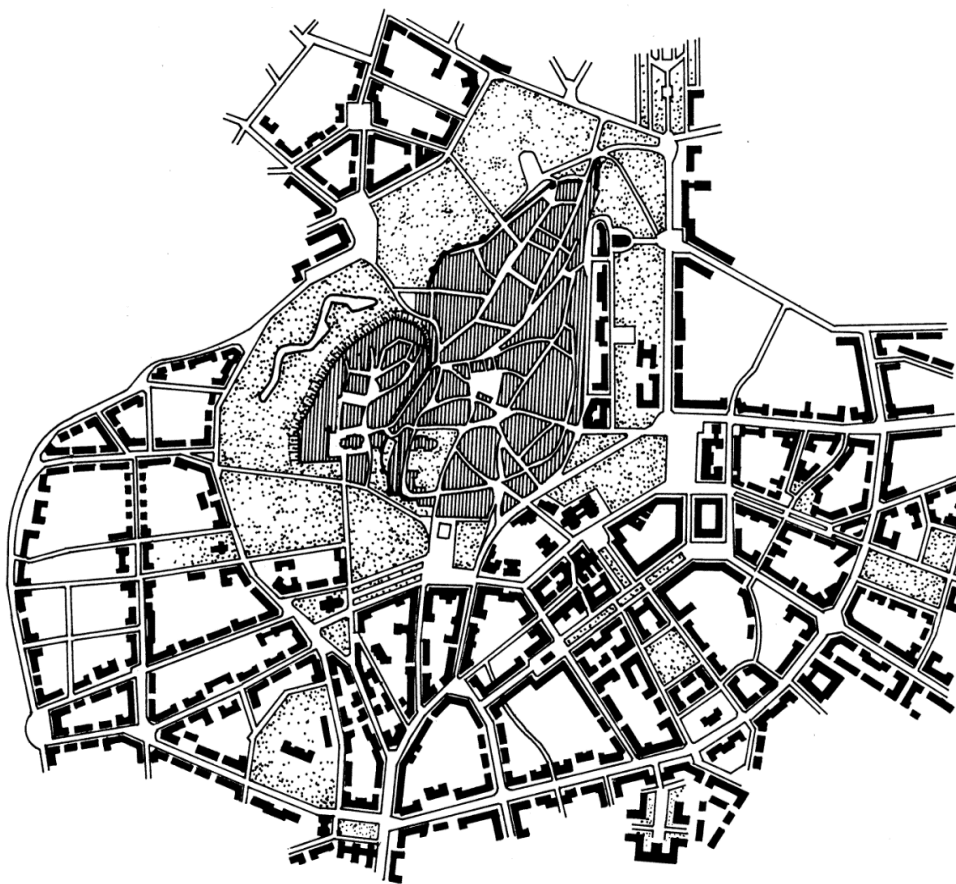
Дальнейшее исследование истории Таллиннского Пюхтицкого подворья предполагает ознакомление с архивами Пюхтицкого монастыря и Валерия Поведского. Поскольку после закрытия храма прошло лишь пятьдесят пять лет, то до настоящего времени всё ещё представляется возможным побеседовать с лицами, связанными с подворьем.

Lisa 1. Tallinna Pühtitsa abiklooster 1955. aastal, kui ümbruskonnas toimuvad ehitustööd takistasid usklite ligipääsu kirikule.⁹³

⁹³ Tallinna Linnamuseum (TLM), f 902. Tallinn, Pühtitsa kloostri abikirik.
<http://www.muis.ee/museaalview/2275053> 16.04.2014.

Lisa 2. 1953 koostatud ja 1956 täiendatud Tallinna keskosa planeerimise ja hoonestuse projekt.⁹⁴

Kesklinna detailplaneerimise projekt. Fragment. Arh-d H. Arman, O. Keppe

⁹⁴ Bruns, Dmitri. Tallinn. Linnaehituslik kujunemine. Lk 138.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaire Puumets-Sõber,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Tallinna Pühtitsa abiklooster aastatel 1940–1959“ (*The metochion of Pyukhtitsy convent in 1940–1959*), mille juhendaja on *mag. Toomas Schwak*,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 25.04.2014